

a város atca:

PESTERZSÉBET

ahová aludni járnak a dolgozók... és építeni

VANNAK

gazdag városok, vannak szegények. Pesterzsébetnek a hossza négy és fél kilométer, szélessége feleannyi, házai hol ritkán, hol sűrűn állnak egymás mellett: be lehet járni, meg lehet tekinteni. Szegény város, de a szegénység nem ütközik ki rajta, mint salétrom a nedves falon. A város szegénysége nem kézzelfogható, festői látványosság. Lakosságának 72 százaléka fizikai dolgozó, Csepelre, Kispestre, Kőbányára, Angyalföldre, Lőrincre, Újpestre jár innén üzembe 25.000 munkás — s mindezekben a városokban fizetik a kereseti adót.

MUNKASOK LAKJAK

nincsenek gyárjai! Hogyan is állhatott elő ez az ellentmondás? A régi városvezetőség „nem akart ide” gyárakat. Jött volna pedig, még a WM is. A soroksári sváb kulákok leszavazták: „Puskapor van benne, felrobban!” A gyarapodó kisiparnak is volt némi szerepe a visszatartásban.

A városháza nem akarta a WM-et, de a WM „megszerezte magának” a

Új városi házak épülnek

várost. Az 1912-es balkáni háború mérhetetlenül felduzzasztotta ezt a nagyszállító fegyvergyárat, a világháború pedig csak ráduplázott. A közeli s távoli környék szegényparaszejai, mint vas a mágnesre, áramlottak a nagy gyárra; a kétholdasok eladták földjüket s a földnélküliek gyalog jöttek. Szolnok megyéből is és Baranyából, a távoli pusztákról — csepeli napszámosnak és erzsébeti lakosnak Laktója 35.000 volt már 1935-ben, 46.000 1940-ben, Ma 11.000 lakóházban 75.000 ember lakik, alszik és — fizet, másfelé kereseti adót. A fele lélekszámú Csepel adóból pontosan tízenegyszer annyit vesz be évente.

KÉT SZÓT

a városka fekvéséről, arcáról, melőlőt tovább mennék, Kispest, Soroksár és a soroksári Dunaág között, a Közvágóhídtól délre, pontosan az ostrom alatt kikapuztult Kiserdő alatt fekszik Pesterzsébet. Azt mondhatnánk: tíz négyzetkilométer szürke por, futóhomok. A népes Kossuth Lajos-utcán, ahol a Városházától a Nagytemplomig árad a sétáló tömeg, körül a 23-as autóbusz és a csepeli BART, csenget az északról, délről haladó villamos, a mozik kivilágított kapui fehérednek — itt persze, nyoma sincs a nagy homoktengernek, Hanem ülünk csak fel arra a 31-esre, 32-esre, 33-asra. Most jött frissen a Boráros-térről, jóformán a Nagykörútról. Utazzunk csak végig vele a Gubacsi-úton, délre, az Alsóhatárút felé... A Klapka-, Szepesség-, Hargita-, Jósika-, Vág-, Lehel-, Frangepán-, Almos- és Előd-utcák sarkán végigrobog... Hogyan hasonlít, robbantja a sötétséget és csendet egy ilyen kültelki villamos... Kolozsvári-utca, Komárom-utca, Vasút-sor... Vaskapu-, Béka-, Flume-utca... Valóságos regények. Élettörténetek, családi házak krónikái. A sivő homokra írva... Mi is hát az az elveszett pusztaság Soroksár határán?

Kötött divatáru
iparendélyemhez
társat keresek

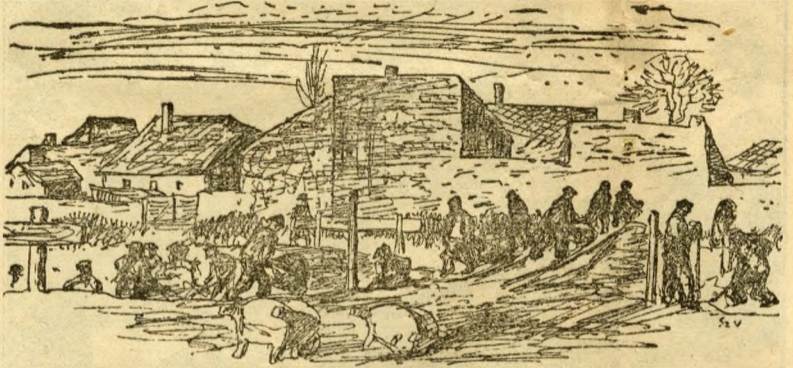
MENCZEL GYULA
Kispest, Liget-u. 14.

A „PARCELLAZÁS”

Az, az. A hírhedt, átkos erzsébeti parcellázás, a szegénytelen munkásnyúzás, az átkozott Suda-beltek, Története rövidke, gyászos. A bank, egy Suda nevezetű spekuláns és néhány pesti pénzcsibész összevásárolták egész Erzsébet területét, idestova huszöt éve. Azután — a városka egykori vezető-

jobb-nál-jobb holmivaj megrakott falusi szekér között... Itthon jóformán csak ök maradnak, az asszonyok, a gyerekek — aztán azok, akik építik Pesterzsébetet.

Kő kö mellett, derékig érő fű, kavargó homokfelhők: ez csak tréfa, természetesen. Vasasok, textilesek, bőr- és vegyimunkások lakják — és irányítják a várost. Nemcsak a gyár a dolgozóké, nemcsak az iskola, a had-

Erzsébeti útburkolók

ségével szépen összejátszva — parcellázni kezdtek. Nem adták drágán a telket. Nem is adhatták: dombbá fujta a telkeket a szél és kimosta a prolit az új lakásból a talajvíz. Törvény szerint tilos közművek nélkül parcellázni, de az eladók fűt-fát ígértek s életük végéig adófizetők-jükké tették az új telepeseket. Életük végéig fizették a telkeket és — életük végéig várták a közműveket. Ma Fjittner elvtársnak kell elkészítenie, az 1948-as polgármesternek. Mindent. Az utakat, a gyalogjártót, a csatornát, a vízvezetékét. Egy háromszorosára széthúzódt, alakatlan, betegesen szétparcellázott szegény permvárosban. S hogyan fest azonkívül is Erzsébet?

A KAPITALISTA

rendszer bünei többszörűek, olyanok, mint egy lomos pojc. Nem volt elég betegre kihasználni a prolit a gyárban? Maradék pénzt kicsalni tőle dűledező, talajvízes kalyibákért? Községpolitikaig tönkretenni, majdnem gyógyíhatatlanná változtatni egy várost, a széthúzott és agyba-főbe parcellázott Erzsébetet? Nem volt elég. Az ország népét fasiszta háborúba kellett vinni, Erzsébetet sok más várossal együtt majdnem porig leromboltatni. Ez volt a „tisza munka”. S az erzsébeti városházát kettészelta 1944

sereg. A város is mindig valakié. Erzsébet a munkásoké. Sok kereseti adóval, vagy kevéssel: az első napon megindult a mély- és magasépítkezés.

KÉT KÖZÉPLETE

volt ennek a mai 80.000-es városnak, kelető, nem hét, nem húsz. Egyik közülük a földreomlott városháza. Azt öntvénykenylen újjáépítették az erzsébetiek. A felszabadulás után három használható tanterem állót a pedagógusok rendelkezésére: ma 118. Óvodát hetet hoztak helyre, építettek a leventelőtér romjaiból egy 80 ágyas napközi gyermekkórházat, rendbehoztak és felszerelték egy 60 ágyas szülőotthon, egy rombadólt tüdőgondozót változtattak át modern orvosi csodává. Száraz dolog az ilyen leírás. De milyen „életszagú” ügy, amikor egy város újjáépül és szervezkedik! „Most megszerveztük a házilagos munkát, fele árért!” „Most központi műhelytelepet létesítünk, ahol minden ipari munkát saját városi iparosaink végeznek!” „Most pénzt teremtünk elő, akárhonnán!” „Most teljesítjük végre, amit egykor a prolinak ígértek, az utat, a járdát, a vízvezetékét... és hozzáépítünk mindent, ami az emberi élethez szükséges...!”

A piacér hajnalban

április 3-án a legelső bombatámadás anyagát a városka területén még 43 másik követett: 4700 ház sérült meg, 500 végleg eltűnt a föld színéről. Ez a végső „városrendezés” végleg „eirendezte” Erzsébetet.

KŐ KŐ MELLETT,

derékig érő fű, kavargó homokfelhők a romok között: ezt várná most, aki azóta sohasem járt Erzsébeten. Bocsnát: ilyen képet csak az gondolna el, aki nem ismeri az erzsébeti prolit. Legendás város, híres harcok és kiváló emberek városa. Tizenhárom mozgalmi mártírján túl számos vezető adott a felszabadulás után is a magyar munkásmozgalomnak. És szerte az országban — Erzsébeten így mesélik, — ahol erős és virágzó a mozgalom: ott áll egy erzsébeti. Nem áll — bocsnát — az erzsébeti sosem áll. Cselekszik.

AZ AM...

és utazik. Tessék meg nézni reggel 5 és 7 között a várost. Azt hinné az ember: minden fia ki vonul most belőle. A Gubacsi-úton tömött fűrtökkel tűnik el a villamos a reggeli ködben. Színültig a 23-as autóbusz és a BART-nak még a tetején is ülnek. Dologra megy, „sittre” indul Erzsébet. Itthon csak az aszszony-nép marad, ott nyüzsg az óriási, kitűnően ellátott piacon, a 600

VASARNAP,

a mai napon valami különleges dolog történik Erzsébeten. Micsoda? Megnyit az igazi „Csill”. Az ugyan mi? A lerombolt Csillag-utcai vasas székház helyén épült csodapalota. Azt a vasasok saját-maguk építették, Hahner elvtárs dajkálta. Olyat még vasas belülről nem látót, hacsak nem a Szovjetunióban. Megnéztem. Azt mondtam, ezt nem lehet lefényképezni: ezt le kell írni. Helyesbíteni kell: nem lehet leírni sem. Meg kell nézni az minden magyarországi dolgozónak. Komszomol-estet tartanak ma benne és az októberi forradalmat ünneplik. Bizonyosan, az egyik szónok megemlékezik majd róla, hogy az „üzem hálótermé”, a szakszervezeti és illegális harcok Mekkáját, Pesterzsébetet, úgy hívák a tanácsköztársaság há hónapja alatt: Lenin-város.

Rozzant házak mellett ujonnan épült lakások. Ha nem is elég, számuk szaporodik. A homokdombok felé is terjednek már a kövezett utak és ahol csak az emberek követelésében volt a vízvezeték, ma már valóságos csapokból csorog a víz. A régi Erzsébet határai között épül az új és lakói munkájukkal akarják ismét kiérdemelni — amit egykor fegyverrel vívtak ki — a Lenin-város nevet.

Tardos Tibor